

ДОМІНАНТИ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В ДЕРЖАВАХ — ЧЛЕНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

©2023 КАНЄВА Т. В., КРИВОНОС Д. А.

Канєва Т. В., Кривонос Д. А. Домінанти податкової політики в державах – членах Європейського Союзу

Метою статті є систематизація досвіду формування та реалізації податкової політики в державах – членах ЄС, визначення основних домінант цієї політики. У статті здійснено аналіз рівня податкового навантаження (співвідношення податкових надходжень до ВВП, %) для країн ЄС-27 за період 1995–2021 рр. і визначено, що середнє значення показника у згаданій вибірці складає 40,48%. Досліджено взаємозв'язок податкового навантаження та темпів економічного зростання. Хоча вважається, що рівень оподаткування є однією з головних причин існування тіньової економіки, дослідження доводить, що в країнах, де рівень податкового навантаження є одним із найнижчих (Болгарія, Румунія, Литва та Латвія), показник тіньової економіки є вдвічі більшим, ніж у Швеції, де рівень оподаткування вищий більше ніж на 15% ВВП. У 27 країнах ЄС найвищу частку в структурі оподаткування займають податки на працю. Найнижчий рівень оподаткування праці присутній у Болгарії та Румунії – 10,0%, натомість у дев'яти країнах ЄС гранична ставка оподаткування податком на доходи фізичних осіб перевищує 50%. Податки на споживання є другою за фіскальною значущістю компонентною податкових надходжень у країнах ЄС. Встановлено тенденцію зростання стандартної ставки ПДВ у країнах ЄС. В Європейському Союзі застосовується режим понижених ставок ПДВ, що спрямоване на зниження податкового навантаження, стимулювання споживання та ділової активності, що має важливе соціальне значення. Визначено, що в ЄС при адмініструванні ПДВ великого значення набувають питання використання цифрових продуктів і технологій. Зазначено дозволяє підвищити фіскальну ефективність податку шляхом поліпшення якості податкового контролю, який ґрунтується на ризик-орієнтованому підході. У ЄС уніфіковано правила розрахунку та сплати акцизу в розрізі підакцизних товарів, а також порядок та умови їх зберігання, переміщення, контролю за виробництвом та обігом підакцизної продукції. Зазначено, що податковий клімат разом із фундаментальними інституційними основами розвитку економіки є орієнтирами для підприємців щодо можливостей відкриття або масштабування бізнесу. Саме тому останнім часом спостерігається подальше зниження ставок корпоративного податку – в середньому на 9 відсоткових пунктів. Забезпечення справедливості оподаткування та критеріїв «рівності» податкової системи є одними з важливих орієнтирів фіскальної політики ЄС. Важливе значення в податкових системах держав – членів ЄС мають майнові податки. Ці податки є основою наповнення місцевих бюджетів власними доходами, надходження від них є доволі стійкими та прогностованими. Зроблено висновок, що загалом податкова політика держав – членів ЄС постійно адаптується до соціально-економічних умов, що проявляється у зміні параметрів ставок, бази, надання цільових пільг тощо. Це спрямовано на створення стимулів для економічного зростання та забезпечення соціальної справедливості.

Ключові слова: податкова політика, податки, податкове навантаження, податкова структура, адміністрування податків, Європейський Союз.
Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 15.

Канєва Тетяна Володимирівна – доктор економічних наук, доцент, декан факультету фінансів та обліку, Державний торговельно-економічний університет / Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: t.kaneva@knute.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3302-9593>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57210589884>

Кривонос Дмитро Анатолійович – аспірант кафедри фінансів, Державний торговельно-економічний університет / Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: kryvonos.a.d@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-3747-7695>

Kaneva T. V., Kryvonos D. A. The Tax Policy Dominants in the European Union Member States

The article is aimed at systematizing the experience of formation and implementation of tax policy in the European Union Member States, defining the main dominants of this policy. The article analyzes the level of tax burden (the tax-to-GDP ratio) for the EU-27 countries for the period of 1995–2021 and determines that the average value of the indicator in the mentioned sample is 40.48%. The relationship between the tax burden and economic growth rates is examined. Although it is believed that the level of taxation is one of the main reasons for the existence of the shadow economy, the study proves that in countries where the level of tax burden is one of the lowest (Bulgaria, Romania, Lithuania, and Latvia), the shadow economy is twice as high as in Sweden, where the level of taxation is higher by more than 15% of GDP. In 27 of the EU countries, labor taxes occupy the highest share in the tax structure. The lowest level of labor taxation is present in Bulgaria and Romania – 10.0%, while in nine another EU countries the marginal rate of personal income tax exceeds 50%. Consumption taxes are the second most fiscally important component of tax revenues in the EU countries. There is a tendency to increase the standard VAT rate in the EU countries. In the European Union, a regime of reduced VAT rates is applied, aimed at reducing the tax burden, stimulating consumption and business activity, which is of great social significance. It is determined that in the EU when administering VAT, the issues of using digital products and technologies are of great importance. This allows to increase the fiscal efficiency of the tax by improving the quality of tax control, which is based on the risk-oriented approach. The EU has unified the rules for calculating and paying excise duty in the terms of excisable goods, as well as the procedure and conditions for their storage, movement, control over the production and circulation of excisable products. It is noted that the tax climate, together with the fundamental institutional foundations for economic development, are guidelines for entrepreneurs regarding the possibilities of opening or scaling a business. That is why recently there has been a further reduction in corporate tax rates – by an average of 9 percentage points. Ensuring fairness of taxation and criteria for equality of the tax system are among the important benchmarks of the EU fiscal policy. Property taxes are important in the tax systems of the EU member States. These taxes are the basis for filling local budgets with their own revenues, the relevant revenues are quite stable and predictable. It is concluded that, in general, the tax policy of the EU Member States is constantly adapting to socioeconomic conditions, which is manifested in changes in the parameters of rates, base, provision of targeted benefits, etc. This together is aimed at creating incentives for economic growth and ensuring social justice.

Keywords: tax policy, taxes, tax burden, tax structure, tax administration, the European Union.

Fig.: 2. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 15.

Kaneva Tetiana V. – D. Sc. (Economics), Associate Professor, Dean of the Faculty of Finance and Accounting, State University of Trade and Economics / Kyiv National University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: t.kaneva@knute.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3302-9593>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210589884>

Kryvonos Dmytro A. – Postgraduate Student of the Department of Finance, State University of Trade and Economics / Kyiv National University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: kryvonos.a.d@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-3747-7695>

Євроінтеграційні прагнення України, що, зокрема, виражаються в Угоді про асоціацію з Європейським Союзом (далі – ЄС), а також у набутті статусу кандидата на членство в ЄС з 2022 р., обумовлюють потребу вдосконалення податкової політики держави, враховуючи емпіричний досвід країн – членів ЄС та новітні тенденції оподаткування, викликані розвитком економіки та суспільними трансформаціями.

Важливо дослідити тренди податкового навантаження (податкові надходження до ВВП), податкову структуру, заходи фіскальної координації та можливості податкового регулювання економіки. Показник податкового навантаження залежить від моделі соціально-економічного розвитку країни, яка сформована на основі суспільного консенсусу. А зміни податкового навантаження відбуваються під впливом глобалізаційних чинників, економічних викликів та з урахуванням бюджетних потреб. Під економічними викликами останніх років слід розуміти приплив мільйонів вимушених українських переселенців в ЄС; потребу значного збільшення видатків на оборону; військово-економічну підтримку України; інфляційні сплески внаслідок повномасштабної війни; економічні наслідки пандемії COVID-19 тощо.

Питання податкової політики слід досліджувати з позицій оцінювання рівня податкового навантаження та податкової структури. Значний масив досліджень щодо структури оподаткування виконано з позиції оцінки впливу прямих і непрямих податків. Зокрема, це стосується праці А. В. Atkinson, J. E. Stiglitz [1], які розмірковують над дизайном системи оподаткування та перевагами прямих і непрямих податків. Дослідження Z. U. Rehman, M. A. Khan, M. Tariq [2] вказує, що непрямі податки допомагають генерувати достатні обсяги бюджетних надходжень і позитивно впливають на економічне зростання у країнах Азії.

Податкову структуру слід розглядати з позиції оподаткування основних факторів виробництва – робочої сили та капіталу, а також споживання. Окрім цього, додатково виокремлюють екологічні та майнові податки. Дана структура формується під впливом значної кількості факторів, і схожі податкові структури для різних країн можуть мати відчутно різні на-

слідки для економічного розвитку. Американський економіст Р. Масгрейв (R. A. Musgrave) стверджував, що у країнах на початковому етапі свого розвитку превають непрямі податки, адже вони значно легші в адмініструванні, а з розвитком інституцій та економіки податкова структура трансформується в бік підвищення питомої ваги прямих податків [3].

D. Stoilova дослідила структуру оподаткування у країнах – членах ЄС і дійшла висновку, що деякі види податків є менш шкідливими для зростання економіки. Зокрема, податки на імпорт і виробництво мають відчутний позитивний вплив на економічне зростання, майнові податки є нейтральними, а податок на додану вартість (далі – ПДВ) має негативний ефект [4]. J. Alves, використовуючи економетричні методи аналізу, дійшов висновку, що для країн, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР), соціальні внески мають деструктивний вплив на економічне зростання як у коротко-, так і в довгостроковій перспективі, а податки на споживання шкодять зростанню економіки виключно в короткостроковому часовому діапазоні [5]. M. L. T. Nguyen зі співавторами встановив, що податки на споживання та податок на дохід фізичних осіб мають позитивний взаємозв'язок з економічним зростанням, натомість майнові податки не мають статистично значущого впливу на розвиток економіки [6]. Н. Yanikkaya, Т. Tugan дослідили податкові структури понад 100 країн і визначили, що в цілому перехід від оподаткування доходів до оподаткування споживання та майна має позитивний ефект для економічного розвитку за умови, що загальний рівень податкового навантаження в економіці залишається незмінним. Натомість країнам із низьким рівнем доходів слід приділити більше уваги оподаткуванню доходів [7].

Метою статті є систематизація досвіду формування та реалізації податкової політики в державах – членах ЄС, а також визначення основних домінант цієї політики.

Серед 27 країн – членів ЄС протягом 1995–2021 рр. спостерігається доволі різний рівень податкового навантаження. До країн з найвищим рівнем (понад 45% ВВП) належать: Данія – 47,61%, Бельгія – 46,51%, Франція – 45,72%, Швеція – 45,31%. До групи

країн з найнижчим рівнем оподаткування (менше 30% ВВП) належать: Румунія – 27,79%, Ірландія – 28,93%, Болгарія – 29,11%, Латвія – 29,64%, Литва – 29,76%. Середнє значення співвідношення податкових надходжень (включно із соціальними відрахуваннями) до ВВП у ЄС-27 за період 1995–2021 рр. складає 40,48% (рис. 1).

Виходячи з аналізу даних, відображених на рис. 1, спостерігаємо тенденцію оберненого взаємозв'язку між податковим навантаженням та економічним зростанням. Водночас щільність даного взаємозв'язку між індикаторами не дозволяє це констатувати з високою ймовірністю, адже, як ми писали вище, рівень оподаткування багато в чому обумовлений моделлю соціально-економічного розвитку держави. Так, наприклад, темпи зростання реального ВВП у Швеції (2,47%), де один із найвищих показників податкового навантаження у ЄС за останні три десятиліття, є навіть вищими, ніж у Болгарії (2,33%), яка має один із найнижчих у ЄС рівень оподаткування.

Інституційна матриця економічного зростання, яка ґрунтується на засадах верховенства права, прозорості та передбачуваності політики управління публічними фінансами, ефективності інституцій, високому рівні суспільної довіри, є ключовою передумовою забезпечення сталого розвитку. Слід зазначити, що показник податкового навантаження рахується виходячи з офіційних даних ВВП і податкових надходжень. Феномен тіньової економіки деформує уявлення про реальний економічний розвиток країни та є базисним критерієм оцінювання верховенства права та довіри, у тому числі до влади, яка розпоряджається податковими надходженнями. У країн з високим рівнем інституційного розвитку

рівень тіньової економіки є суттєво нижчим порівняно з країнами, де інститути знаходяться в постійній трансформації. Так, показник тіньової економіки у Швеції складає 18,8%, Данії – 18,4%, Німеччині – 16,7%, водночас значення відповідного індикатора в Болгарії становить 37,8%, Румунії – 34,8%, Латвії – 29,6%, Литві – 35,3% [8].

Рівень оподаткування є однією з головних причин існування тіньової економіки, проте – не домінуючою. Наведені дані свідчать, що в країнах, де рівень податкового навантаження є суттєво нижчим (більш ніж на 15% ВВП), показник тіньової економіки є вдвічі більшим. Зазначене вказує на проблеми ефективності функціонування державних інституцій та використання бюджетних ресурсів. Для європейських країн, які розпочали економічні реформи у 90-х роках минулого століття, нижчий рівень податкового навантаження є важливою умовою конкурентної боротьби за найбільш мобільні фактори виробництва – капітал і робочу силу. Питання економічного зростання переплетене не лише з податковим навантаженням, але й з податковою структурою. Для країн важливо формувати сприятливі умови для залучення інвестицій, зокрема іноземних, і підтримувати високий рівень офіційної зайнятості. З огляду на зазначене регулювання податкових ставок є важливим заходом фіскальної політики.

У 27 країнах ЄС найвищу частку в структурі оподаткування займають податки на працю. За період 2008–2021 рр. частка даної категорії податків у загальній структурі становить 52,2%. Значення показника понад 50% зафіксовано для 15 країн, у 7 країнах значення індикатора знаходиться в діапазоні від 40,0 до 49,9%, і лише для 5 країн воно нижче 30%. Найви-

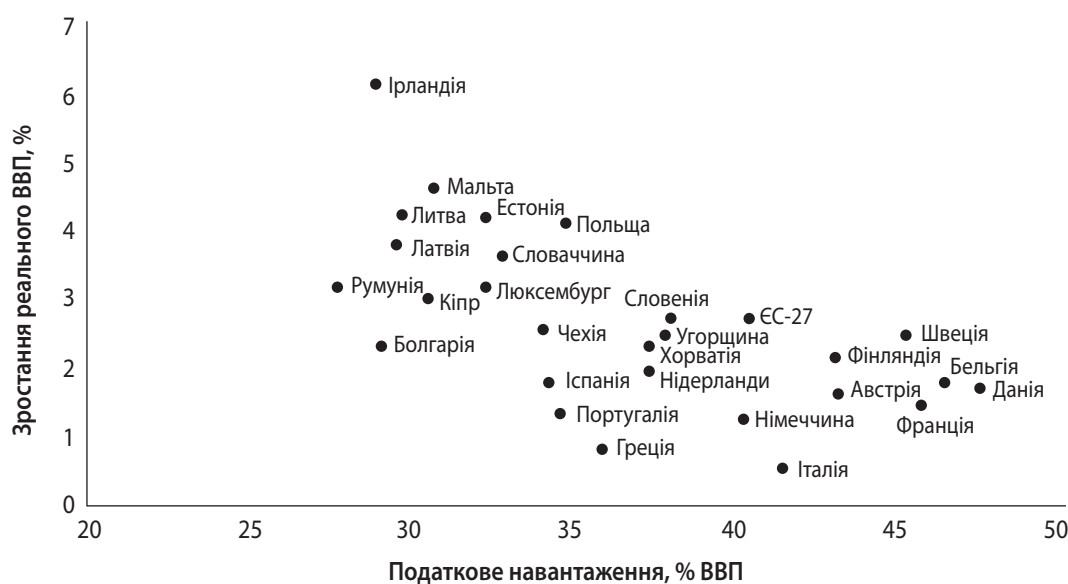

Рис. 1. Середні значення податкового навантаження та зростання реального ВВП у країнах ЄС-27, 1995–2021 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі даних Eurostat і World Bank.

щі значення питомої ваги податків на працю спостерігаються у: Швеції – 58,1%, Німеччині – 56,5%, Австрії – 56,2%; відповідно найнижчі: на Кіпрі – 35,4%, Мальті – 34,6%, у Болгарії – 34,1%. Середнє значення показника співвідношення податків на працю до ВВП у країнах ЄС-27 за період 2008–2021 рр. становить 20,52%. Найвищі значення показника зафіксовано у: Швеції – 25,02%, Австрії – 23,62%, Данії – 23,58%, а найнижчі: в Ірландії – 11,09%, на Мальті – 10,66%, у Болгарії – 10,71%.

Податки на працю в країнах ЄС включають у себе три основні компоненти – податок на доходи фізичних осіб; соціальні внески, що сплачуються роботодавцями; соціальні внески, що сплачуються працівниками. Необхідно зазначити, що ставки та підходи до справляння податку на доходи фізичних осіб навіть серед країн ЄС суттєво відрізняються. По-перше, у європейських країнах можна зустріти дві шкали оподаткування – пропорційну та прогресивну. Пропорційна шкала функціонує в Болгарії, Естонії, Румунії, Угорщині, Чехії; прогресивна – у всіх інших країнах. По-друге, це розмір податкових ставок. Найнижчий рівень оподаткування праці присутній у Болгарії та Румунії – 10,0%, натомість у 9 країнах ЄС гранична ставка оподаткування податком на доходи фізичних осіб перевищує 50%. Максимальний рівень ставки податку зафіксовано в Данії на рівні 55,9%. Середнє значення граничної ставки податку на доходи у 27 країнах ЄС у 2022 р. становило 38,9%, за останні два десятиліття її розмір знизився майже на 6 відсоткових пунктів [9].

Середнє значення співвідношення надходжень від податку на доходи фізичних осіб до ВВП у країнах ЄС протягом 2009–2021 рр. складає 7,69%. Найвище значення показника у: Данії – 25,83%, Швеції – 14,85%, Фінляндії – 12,60%; найнижчі значення припадають на Болгарії – 3,08%, Румунії – 3,10%, Словаччині – 3,20%. Як можна пересвідчитись, розмір ставки корелює з ваговим коефіцієнтом надходжень податку у ВВП. Загалом країни Центральної Європи та Балтії характеризуються помірними показниками фіскальної значущості податку на доходи, який є відчутно нижчим за середнє значення по ЄС. Серед згаданої вибірки країн максимальний рівень фіскальної значущості податку на доходи спостерігається в Латвії – на рівні 5,98%. Водночас у країнах Західної Європи, Італії та нордичних країнах вагові показники надходжень є вищими за середнє значення показника ЄС-27.

Одним із важливих елементів системи оподаткування доходів населення є неоподатковуваний мінімум. До його основних переваг належить:

- а) зниження податкового навантаження для категорій осіб з низькими доходами, що дозволяє їм залишати більший обсяг фінансових ресурсів для задоволення своїх нагальних потреб. До того ж, споживання більшої кількості

товарів і послуг стимулюватиме економіку та одночасно забезпечить додаткові надходження податків на споживання до бюджету (насамперед ПДВ);

- б) зменшення рівня бідності, адже використання неоподаткованого мінімуму дозволяє сплачувати менше податків для платників з невисокими доходами;
- в) забезпечення реалізації принципу соціальної справедливості. Регулювання розміру неоподаткованого мінімуму може допомогти забезпечити соціальну справедливість оподаткування, оскільки знижує податкове навантаження для найменш оплачуваних верств населення.

Неоподатковуваний мінімум доходів населення регулярно переглядається, в основу розрахунку даного показника закладено соціальний стандарт у сфері доходів – прожитковий мінімум. На відміну від України, де прожитковий мінімум визначається з бюджетних можливостей його забезпечення, у країнах ЄС прожитковий мінімум встановлюється владними інституціями на основі проведених досліджень щодо оцінювання витрат на життя, зокрема витрат на харчування, оплату житла, одяг, транспорт, здоров'я тощо. Причому кошик товарів і послуг постійно розширюється відповідно до потреб і запитів суспільства: так, уже тривалий час при оцінюванні розміру прожиткового мінімуму враховуються необхідні щомісячні витрати на мобільний зв'язок, Інтернет, таксі, оренду автомобілів, відвідування перукарні та кафе, купівлю їжі для домашніх тварин. Наприклад у Франції до споживчого кошику включено витрати на купівлю лаку для волосся, гелю для душу, косметичних засобів, квітів. У Німеччині при розрахунку прожиткового мінімуму враховуються послуги замовлення піци додому, відвідування фітнес-центру або солярію, придбання готових напівфабрикатів і випічки тощо.

Слід зазначити, що обсяг неоподаткованого мінімуму доволі сильно відрізняється серед країн ЄС, і у переважній більшості країн він встановлюється з урахуванням щорічного розміру одержуваного доходу. Найменше значення цього показника на початок 2023 р. зафіксовано в Чехії – 1060 євро на рік, а найвище – 18 000 євро на рік – у Ірландії. Розміри неоподаткованого мінімуму та його співвідношення з мінімальною заробітною платою в країнах ЄС відображено в *табл. 1*.

Найвищі значення співвідношення неоподаткованого мінімуму доходів населення та мінімальної заробітної плати (понад 90%) зафіксовано в Естонії та на Мальті, а найнижчі (менше 20%) у Чехії та в Угорщині. Загалом середнє значення показника в наведеній вибірці становить 49,01%.

У деяких країнах ЄС функціонує модель сімейного оподаткування доходів, що дозволяє більшою

Неоподатковуваний мінімум доходів населення у країнах ЄС

Країна	Неоподатковуваний мінімум, євро/рік	Неоподатковуваний мінімум, євро/місяць	Мінімальна заробітна плата, євро/місяць	Співвідношення неоподаткованого мінімуму та мінімальної заробітної плати, %
Чехія	1060,0	88,3	717,4	12,31
Угорщина	1074,0	89,5	578,7	15,46
Болгарія	1344,0	112,0	398,8	28,08
Румунія	2440,0	203,3	606,1	33,55
Латвія	3000,0	250,0	620,0	40,32
Хорватія	3981,0	331,8	700,0	47,39
Португалія	4104,0	342,0	886,7	38,57
Словаччина	4168,0	347,3	700,0	49,62
Словенія	5000,0	416,7	1203,4	34,63
Іспанія	5550,0	462,5	1166,7	39,64
Греція	5700,0	475,0	831,8	57,10
Литва	6360,0	530,0	840,0	63,10
Польща	6573,0	547,8	745,6	73,46
Естонія	7848,0	654,0	725,0	90,21
Мальта	9100,0	758,3	835,2	90,80
Бельгія	9270,0	772,5	1955,0	39,51
Франція	10084,0	840,3	1709,3	49,16
Німеччина	10347,0	862,3	1987,0	43,39
Люксембург	11265,0	938,8	2387,0	39,33
Нідерланди	15108,0	1259,0	1934,4	65,08
Ірландія	18000,0	1500,0	1909,7	78,55

Джерело: складено за даними Eurostat і PwC.

мірою реалізовувати принцип соціальної справедливості в оподаткуванні. До таких країн належить Франція, Німеччина, Люксембург, певні елементи даної моделі запроваджено в Польщі. Рівень життя домогосподарства зростає разом із його загальним доходом від праці. Перехід від спільного до індивідуального доходу як бази оподаткування може мати негативний вплив на рівень його життя та соціальну справедливість, оскільки в податковій системі з граничними податковими ставками такий перехід може призвести до того, що дві сім'ї з однаковим сукупним доходом сплачуватимуть різні суми податків до бюджету. Більше того, можливі випадки, коли сім'я з вищим рівнем спільного доходу може сплатити меншу суму податку, залежно від пропорційності доходів першого та другого отримувача доходів [10].

Протягом 2009–2021 рр. середнє значення питомої ваги соціальних внесків у ВВП для країн ЄС-27 складає 13,15%. Найвищий рівень даного показника зафіксовано у: Франції – 16,05%, Словенії – 15,69%, Німеччині – 15,49%; відповідно

найнижчий рівень спостерігається у: Данії – 0,07%, Швеції – 2,73%, Ірландії – 4,25%. Звертає на себе увагу система державного соціального забезпечення Данії, яка переважним чином фінансується за рахунок податкових надходжень і дуже незначною мірою – за рахунок соціальних відрахувань. Дана країна має найвищу фіскальну значущість від податку на доходи фізичних осіб серед країн ЄС. За сучасних умов ідеї об'єднання податку на доходи та соціальних відрахувань набувають все більшої актуальності та жваво дискутуються в експертному середовищі. Основними перевагами такого об'єднання є адміністрування фіскальних платежів однією інституцією, що посилює ефективність податкового контролю за нарахуванням та сплатою платежів, зниження рівня транзакційних витрат системи адміністрування, і для країн з економіками, що розвиваються, – можливість формування фундаментальних основ для запобігання ухиленню від оподаткування та зниження рівня «тінізації» оплати праці.

Податки на споживання є другим за фіскальною значущістю компонентом податкових надходжень у

країнах ЄС. До них включають насамперед ПДВ, акцизний податок і ввізне мито. За період 2008–2021 рр. середнє значення частки даної групи податків у структурі оподаткування складає 34,21%. Найвищі значення цього показника в аналізованому часовому діапазоні спостерігаються у: Болгарії – 49,87%, Хорватії – 49,31%, Естонії – 40,85%. Причому в Болгарії та Хорватії податки на споживання превалюють над податками на працю. Водночас найнижчі значення згаданого показника серед країн ЄС зафіксовано у: Бельгії – 24,27%, Франції – 25,03%, Люксембурзі – 25,50%.

Основна складова категорії податків на споживання припадає на ПДВ. Особливостями справляння цього податку є передбачена процедура бюджетного відшкодування та наявність диференційованих ставок податку – стандартної та пониженої. Середній розмір стандартної ставки ПДВ у 2001 р. складав 18,14%, а у 2022 р. – 21,52%, тобто за останні два десятиліття в середньому ставка зросла на понад 3 відсоткових пункти. Директивою Європейської Комісії 2006/112/ЄС від 28 листопада 2006 р. визначено спільні засади справляння ПДВ, зокрема передбачено, що мінімальний розмір стандартної ставки не має бути меншим, ніж 15%, а розмір пониженої – 5% відповідно. Розмір пониженої ставки ПДВ застосовується для кожної країни індивідуально, враховуючи граничне обмеження. Водночас типовими товарами і послугами, які передбачають можливість її використання, є: продукти харчування; лікарські засоби та медичне устаткування; видавництво книжок, газет, журналів; плата за водовідведення; послуги з пасажирського перевезення; плата за відвідування об'єктів культурної спадщини; послуги ресторанів, готелів тощо. Певні винятки в розмірах стандартної та пониженої ставок діють для держав, які у своєму складі мають острови. Це стосується, зокрема, Греції, де для островів (Лерос, Лесбос, Самос та ін.) діяла стандартна ставка 17% і понижена 4%, окремо від Іспанії функціонує система справляння ПДВ на Канарських островах, понижені ставки розміром 0,9% та 2,1% діють на Корсиці (Франція), спеціальні ставки, нижчі від основних, затверджених у Португалії, діють на Азорських островах тощо.

Застосування понижених ставок ПДВ, з одного боку, спрямоване на зниження податкового навантаження, стимулювання споживання та ділової активності, а з іншого – призводить до бюджетних втрат. Європейська комісія констатує, що найнижчий рівень податкового розриву від застосування понижених ставок у ЄС присутній у Данії – 0,7%, Естонії – 2,4% та Болгарії – 2,6%. Разом із тим, податковий розрив у Австрії, на Мальті, в Ірландії, Італії, Польщі, Португалії, Греції та Люксембургу перевищує 14% розміру потенційних надходжень [11]. Середнє значення показника співвідношення надходжень від ПДВ до ВВП у ЄС становить 6,89%. До країн, яким притаманні

найвищі значення показника, належать: Угорщина – 8,67%, Болгарія – 9,00%, Хорватія – 12,19%; водночас найнижчі спостерігаються в: Ірландії – 5,74%, Іспанії – 5,84%, Італії – 5,95%.

У ЄС великого значення набувають питання використання цифрових продуктів і технологій при адмініструванні податку. Зазначене дозволяє підвищити фіскальну ефективність податку шляхом поліпшення якості податкового контролю, який ґрунтується на ризик-орієнтованому підході, швидкому відпрацюванні бази оподаткування тощо. За сучасних умов значна увага приділяється питанням протидії податковим правопорушенням щодо сплати та відшкодування ПДВ, поліпшення податкового комплаєнсу, враховуючи тренди диджиталізації та кооперації у сфері адміністрування ПДВ. Основними інструментами такої кооперації є: обмін інформацією за запитом; автоматичний обмін інформацією; технічна допомога; податковий консалтинг; звірка документів [12].

Акцизний податок є обов'язковим елементом податкової системи, він має важливе фіскальне та регулююче значення. Ще А. Сміт зазначав, що цукор, ром і тютюн є найбільш підходящими товарами для оподаткування акцизом, адже вони є широко розповсюдженими, проте не нагальними для забезпечення життєдіяльності людей [13]. Товари, які несуть шкоду здоров'ю людини, але є вживаними, обкладаються акцизним податком з метою удорожчання їх вартості, що впливає на зниження рівня їх споживання в суспільстві. За сучасних умов основними підакцизними товарами є тютюн і тютюнові вироби, алкоголь, енергетичні продукти та електрика.

Акцизне оподаткування в ЄС регулюється Директивою Європейської Комісії 2008/118/ЄС від 16 грудня 2008 р. [14]. Даним нормативно-правовим актом визначено уніфіковані правила розрахунку та сплати акцизу в розрізі підакцизних товарів (енергетичних продуктів і електроенергії, алкоголю та тютюнових виробів), а також порядок та умови їх зберігання, переміщення, контролю за виробництвом та обігом. Директивою також визначено інституційний механізм адміністрування податку, у тому числі функціонування електронної системи контролю за рухом підакцизних товарів (*Excise Movement and Control System*).

Енергетичні продукти та електроенергія є об'єктом оподаткування в разі використання як пального для двигунів та опалення. Основними підакцизними товарами даної категорії є: моторне паливо (бензин, гас, газойль тощо); тверде паливо (вугілля, буре вугілля, кокс); природний газ; електроенергія, спирт у разі застосування як пального тощо. У ЄС діють єдині підходи щодо оподаткування енергетичних продуктів та електроенергії, що регулюється Енергетичною Податковою Директивою 2003/96/ЄС. Визначено граничні ставки акцизного податку в розрізі

енергетичних товарів, які підлягають оподаткуванню. Даною Директивою передбачено застосування низки податкових пільг щодо відновлюваних джерел енергії, споживання енергоресурсів (зокрема електроенергії) домогосподарствами, понижені ставки податку для використання енергетичних продуктів у галузі сільського господарства, енергетичних продуктів, що використовуються для генерації електроенергії, енергетичних продуктів та електроенергії, що використовуються громадським транспортом для перевезень тощо.

За період 2008–2021 рр. середнє значення співвідношення податків на енергетичні продукти та електроенергію до ВВП у ЄС-27 складає 1,85%. Серед країн ЄС найвищі значення цього показника зафіксовано в: Латвії – 2,64%, Греції – 2,72%, Словенії – 2,97%. Водночас найнижчі значення спостерігаються в Ірландії – 1,20%, на Мальті – 1,33%, в Австрії – 1,48%. Найвище фіскальне значення у структурі акцизу на енергетичні продукти та електроенергію займає категорія пального. Середнє значення співвідношення надходжень енергетичного акцизу на пальне до ВВП за період 2008–2021 рр. для ЄС-27 складає 1,48%. Найвищі значення показника зафіксовано для Болгарії – 2,14%, Словенії – 2,40%, Естонії – 1,98%, найнижчі: для Данії – 0,85%, Швеції – 0,95%, Ірландії – 0,96%. Варто зауважити, що в ЄС середнє значення питомої ваги акцизу в ціні бензину складає близько 60%, дизельного пального – 55%.

Акциз справляється з алкогольних напоїв, алкогольної продукції локальних виробників та алкоголю, який не призначений для споживання населенням. До останньої категорії відносять насамперед етиловий спирт, проте існують випадки застосування спеціальних режимів оподаткування етилу, зокрема при його використанні в медичних препаратах, при проведенні наукових дослідів тощо. Правила оподаткування алкогольних напоїв регулюються двома Директивами – Директивою 92/83/ЄЕС, якою встановлено структуру акцизу на алкоголь і алкогольні напої, база оподаткування податком і порядок розрахунку податку. Нормативно-правовим актом передбачено можливості застосування понижених ставок для невеликих броварень, винних виробництв і певних географічних локацій; Директивою 92/84/ЄЕС, якою встановлено мінімальні ставки оподаткування для відповідної алкогольної продукції. Мінімальні ставки акцизного податку визначено для пива, вина та ігристих вин, певних проміжних продуктів (портвейн, херес тощо), спирту та спиртвмісних напоїв.

У ЄС діє мінімальний рівень акцизного оподаткування тютюнових виробів, зокрема починаючи з 01 січня 2014 р. він становить 90 євро за 1 000 шт. сигарет і не менше 60% від середньозваженої роздрібної ціни. Водночас держави – члени ЄС, у яких розмір акцизного податку перевищує 115 євро за 1 000 шт.

сигарет, можуть не дотримуватись орієнтира щодо частки акцизу в ціні підакцизної продукції. Оподаткування тютюнових виробів одночасно здійснюється за допомогою адвалорної та специфічної ставок. Необхідно зазначити, що розмір акцизного оподаткування сигарет доволі відчутно різниться з-поміж країн ЄС. Так, у Болгарії він відповідає мінімальному рівню – 90,15 євро за 1000 шт., водночас у Франції – 330 євро за 1 000 штук, в Ірландії – взагалі 420 євро за 1 000 штук. Диференціація ставок акцизного податку обумовлена різним рівнем купівельної спроможності населення, географічним розташуванням та економічними характеристиками. Так, показник мінімальної заробітної плати в Ірландії вищий, ніж у Болгарії в 4,79 разу, а у Франції відповідно більший у 4,29 разу. При запровадженні мінімального рівня акцизного навантаження на сигарети певним країнам, особливо колишнім країнам соціалістичного табору, був даний перехідний період для підвищення ставок акцизу задля елімінації сплесків нелегальної торгівлі. Водночас навіть даний підхід в умовах необхідності суттєвого зростання ставок акцизу, помірних доходів населення, наявності каналів постачання нелегальної продукції та при невисокій інституційній спроможності контролюючих органів призвів до зростання тіньового ринку підакцизної продукції. Так, пікові значення нелегального ринку сигарет у Болгарії склали 30,7% у 2010 р. саме при різкому збільшенні податкового навантаження для виконання умов Директив Ради ЄС. Навіть без зміни розміру ставок акцизу в наступні п'ять років (2011–2016 рр.) показник нелегального обігу сигарет складав близько 13–20%, що позначалось на безповоротних втратах податкових надходжень і складало загрозу для фіскальної безпеки держави [15].

Високий рівень нелегального обігу тютюнових виробів притаманний країнам, які стрімко підвищували ставки акцизу для досягнення мінімального рівня акцизного оподаткування. Максимальне значення тіньового ринку було в Латвії – 37,0% у 2010 р., в Естонії – 21,8% у 2009 р., у Литві – 40,7% у 2010 р., у Польщі – 16,8% у 2015 р., у Румунії – 19,2% у 2010 р. Варто зазначити, що при різкому зростанні ставок акцизного податку показники нелегального обігу тютюнових виробів збільшуються навіть у країнах з розвинутими економіками, де досить високий рівень ефективності функціонування фіскальних і правоохоронних органів. З метою збільшення бюджетних надходжень владні інституції Франції підвищили ставку акцизу на сигарети на 12,5% у 2020 р. і ще на 7,0% у 2021 р. Реалізація зазначеного спровокувала зростання частки нелегального обігу сигарет, який у 2021 р. становив 21%. У 2020 р. у Нідерландах підвищили акциз на 24,5%, що було головною причиною зростання питомої ваги тіньового ринку тютюнових виробів до 18% у 2021 р. Звертає на себе увагу

високе значення згаданого показника у Греції – 29%. У ЄС протягом 2008–2021 рр. середнє значення частки акцизного податку на тютюнові вироби в загальній структурі податкових надходжень складає 1,2% та 0,47% ВВП відповідно.

Задля протидії нелегальному ринку в ЄС активно використовуються цифрові продукти, здійснюється модернізація обладнання митних органів, що дозволяє посилити їх спроможність. Класичним заходом протидії контрабанді є проведення спільних операцій митниць різних держав – членів ЄС; відбувається співпраця з міжнародними інституціями; підвищується координація фіскальних і правоохоронних органів. Фіскальні служби формують аналітичні центри, метою яких є відстеження головних вузлів виробництва та розповсюдження контрафактної продукції. Робота з протидії нелегальному ринку підакцизних товарів має бути комплексною та системною, також вона потребує значних фінансових ресурсів і часових затрат. Тому загальною рекомендацією є поступове підвищення акцизного податку, враховуючи купівельну спроможність населення й еластичність попиту.

За період 2008–2021 рр. середнє значення показника співвідношення податків на капітал до ВВП у ЄС становить 7,89%. Середнє значення показника ЄС-27 у межах аналізованого періоду демонструє помірне зростання. Водночас в розрізі країни не зафіксовано єдиного тренду зміни значень частки податків на капітал у ВВП. Наприклад, зниження на понад 2 відсоткових пункти зафіксовано для Угорщини, водночас зростання на понад 5 відсоткових пунктів спостерігається в Люксембурзі. Найвищий рівень фіскальної значущості податків на капітал демонструють у аналізованому періоді Бельгія, де середнє значення співвідношення цієї категорії податків до ВВП склало 10,16%; Франція – 10,29% і Люксембург – 10,39%. Водночас значення відповідного показника в Естонії становило 2,59%, Латвії – 3,15%, Литви – 3,34%. Загалом частка податків на капітал у загальній структурі оподаткування для країн ЄС у середньому становить 19,97%.

Податкове навантаження на капітал значним чином впливає на рішення суб'єктів господарювання щодо здійснення інвестицій у основний капітал у тій чи іншій країні. З посиленням економічної глобалізації відбувається підвищення конкуренції за залучення капіталу, спостерігається висока мобільність капіталу. Питання податкової конкуренції є актуальними на сьогодні. Варто констатувати наявність стратегічної взаємодії між владними інституціями різних країн при встановленні ставок податків на капітал. Адже при зростаючій податковій конкуренції держави приділяють суттєву увагу параметрам податкової політики сусідніх країн. Податковий клімат разом із фундаментальними інституційними основами розвитку

економіки, а саме: верховенством права, помірним рівнем державного регулювання, стабільною інфляцією та передбачуваною фіскальною та монетарною політикою держави, є орієнтирами для підприємців щодо можливостей відкриття або масштабування бізнесу. Саме тому протягом останніх десятиліть спостерігається подальше зниження ставок корпоративного податку (податку на прибуток підприємств). Так, якщо середнє значення ставки даного податку в країнах ЄС у 2001 р. складало 30,4%, то у 2021 р. – 21,2%. Найменший розмір податкових ставок з-поміж країн ЄС-27 зафіксовано для Болгарії – 10,0%, Угорщини – 10,8%, Кіпра та Ірландії – 12,5%. Натомість, найвищий рівень ставки спостерігається в Німеччині – 29,8%, Португалії – 31,5%, на Мальті – 35,0%.

Враховуючи проблематику потенційного відтоку капіталу в більш привабливі юрисдикції, з низьким рівнем податкового навантаження та ухилення/уникнення від оподаткування, держави формують спільні правила взаємодії у сфері протидії податковому шахрайству та несплаті податків; розробляються уніфіковані підходи до оподаткування транснаціональних корпорацій тощо. Забезпечення справедливості оподаткування та критеріїв «рівності» податкової системи є одними з важливих орієнтирів фіскальної політики ЄС. План BEPS (*Base Erosion and Profit Shifting*), який включає 15 основних пунктів, спрямований на протидію штучному переміщенню прибутків до низькоподаткових юрисдикцій, що призводить до втрати податкових надходжень до бюджетів країн, де дійсно ведеться економічна діяльність корпорацій. Наразі до даного плану доєднано понад 135 країн світу, серед яких країни – члени ЄС та Україна. Формування спільних правил на основі кращих практик сприяє підвищенню прозорості податкового середовища та забезпечує економічні вигоди. Важливу увагу держави – члени ЄС приділяють удосконаленню системи адміністрування податків на капітал, зниженню трансакційних витрат на дані цілі.

Важливе значення в податкових системах держав – членів ЄС мають майнові податки. Ці податки є фундаментальною основою наповнення місцевих бюджетів власними доходами, надходження від них є доволі стійкими та прогнозованими. До того ж, сплата земельного податку та податку на нерухомість дозволяє реалізувати принцип соціальної справедливості. У більшості країн ЄС базою оподаткування майна є вартісне вираження об'єктів нерухомості, та лише в деяких – насамперед країн Центральної та Східної Європи – базою оподаткування нерухомого майна, відмінного від земельної ділянки, є його площа. Варто зазначити, що співвідношення надходжень майнових податків до ВВП у країнах ЄС за період 2001–2021 рр. становило 1,51% (рис. 2).

Найвища фіскальна значущість майнових податків у аналізованому періоді спостерігається у

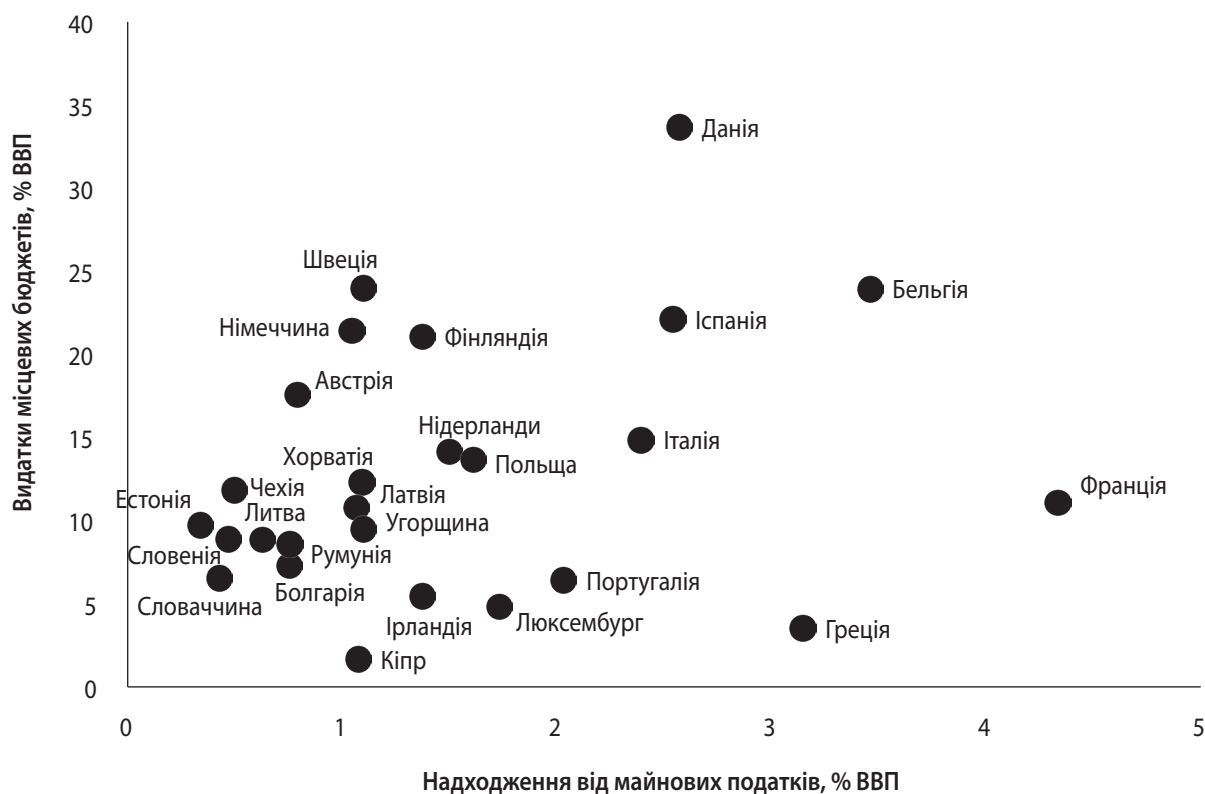

Рис. 2. Надходження майнових податків і видатки місцевих бюджетів за 2001–2021 рр, % ВВП

Джерело: побудовано авторами на основі даних Taxation and Customs Union.

Греції – 3,15% ВВП, Бельгії – 3,46% ВВП та Франції – 4,33% ВВП. Натомість найнижчий фіскальний ефект від цих податків серед країн ЄС зафіксовано в Естонії – 0,34% ВВП, у Словаччині – 0,43% ВВП і Литві – 0,47% ВВП. Особливості адміністрування податків на майно обумовлюється як рівнем доходів населення, так і адміністративним устроєм країни, адже в державах із високим рівнем соціально-економічної диференціації майнові податки не мають високого рівня фіскальної значущості, різні територіальні громади мають диферентний економічний потенціал, а підходи до адміністрування у країні мають бути єдиними. При значній концентрації капіталу, майна у столиці та промислових центрах і низькій – у невеликих територіальних громадах (до 10 тис. осіб) органи місцевого самоврядування не мають достатньої спроможності щодо регулювання податкових ставок.

Велика увага владних інституцій держав – членів ЄС у сфері майнового оподаткування зосереджена на оперативному обміні інформацією щодо бази оподаткування між місцевими владними інституціями та фіскальними органами; наповненні реєстрів нерухомості та земельного кадастру; удосконаленні підходів до оцінки вартості майна на регулярній основі. Пріоритетом є зниження економічної диференціації між регіонами та регулювання ставок майнових податків, що є елементом податкової конкуренції між територіями.

ВИСНОВКИ

Таким чином, можна дійти висновку, що, незважаючи на використання уніфікованих підходів, стандартів та правил щодо оподаткування в ЄС, параметри податкової політики відчутно різняться серед держав-членів. Приміром, рівень податкового навантаження в Румунії нижчий порівняно з Данією на 20% ВВП. Для переважної більшості країн ЄС домінують місце у структурі оподаткування займають податки на працю, окрім Хорватії та Болгарії – там найвище фіскальне значення належить податкам на споживання. Разом із тим, підходи до структури цих податків та до встановлення шкали оподаткування суттєво різняться. В одних країнах превалюють соціальні внески над податком на доходи фізичних осіб, у інших – навпаки. До того ж, у країнах Центральної та Східної Європи поширений підхід застосування пропорційної шкали оподаткування ПДФО, а в решті країн ЄС функціонує прогресивна шкала. В ЄС діє практика стандартних і понижених ставок ПДВ, у певних країнах використання понижених ставок зумовлює значний податковий розрив, в інших цей розрив є мінімальним. Серед країн ЄС присутні спільні тренди оподаткування, що проявляються у спільних вимогах щодо мінімальних значень ставок і структури оподаткування підакцизних товарів, зниження ставки корпоративного податку, положеннях щодо оподаткування транснаціональних корпорацій, використання цифрових продуктів при

адмініструванні податків, удосконалення податкового комплаєнсу тощо.

Податкова політика держав-членів постійно адаптується до соціально-економічних умов, яке проявляється у зміні параметрів ставок, бази, надання цільових пільг, що спрямовано на створення стимулів для економічного зростання та забезпечення соціальної справедливості. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

- Atkinson A. B., Stiglitz J. E. The design of tax structure: Direct versus indirect taxation. *Journal of Public Economics*. 1976. Vol. 6. Iss. 1–2. P. 55–75.
DOI: [https://doi.org/10.1016/0047-2727\(76\)90041-4](https://doi.org/10.1016/0047-2727(76)90041-4)
- Rehman Z. U., Khan M. A., Tariq M. Indirect Taxation and Economic Growth Relationship: Empirical Evidence from Asian Countries. *Pakistan Journal of Humanities & Social Sciences Research*. 2020. Vol. 3. Iss. 1. P. 131–144.
DOI: 10.37605/pjhssr.3.1.11.
- Musgrave R. A. *Fiscal systems*. Yale University Press, New Haven, 1969.
- Stoilova D. Tax structure and economic growth: Evidence from the European Union. *Contaduría y Administración*. 2017. Vol. 62. Iss. 3. P. 1041–1057.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cya.2017.04.006>
- Alves J. The impact of tax structure on investment: an empirical assessment for OECD countries. *Public Sector Economics*. 2019. Vol. 43. Iss. 3. P. 291–309.
DOI: 10.3326/pse.43.3.4.
- Nguyen M. L. T. et al. Interrelation of Tax Structure and Economic Growth: a Case Study. *Journal of Security and Sustainability Issues*. 2020. Vol. 9. Iss. 4. P. 1177–1188.
DOI: 10.9770/jssi.2020.9.4(5).
- Yanikkaya H., Turan T. Tax structure and economic growth: Do differences in income level and government effectiveness matter? *The Singapore Economic Review*. 2020. Vol. 65. Iss. 01. P. 217–237.
DOI: <https://doi.org/10.1142/S0217590818500170>
- Kelmanson M. B. et al. Explaining the shadow economy in Europe: size, causes and policy options. *IMF Working Papers*, 2019. No. 2019/278. 29 p.
- Taxation Trends in the European Union, 2022 ed. Directorate-General for Taxation and Customs Union, European Commission, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2022.
- Apps P., Rees R. Optimal family taxation and income inequality. *International Tax and Public Finance*. 2018. Vol. 25. P. 1093–1128.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s10797-018-9492-5>
- Poniatowski G., Bonch-Osmolovskiy M., Śmietanka A., Pechcińska A. VAT gap in the EU – Executive Summary 2022. European Commission, CASE, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2022.
- Consumption Tax Trends 2022. VAT/GST and Excise, Core Design Features and Trends.
DOI: <https://doi.org/10.1787/6525a942-en>
- Smith A. *The Wealth of Nations: An inquiry into the nature and causes of the Wealth of Nations*. Harriman House Limited, 2010.
- Council Directive 2008/118/EC of 16 December 2008 concerning the general arrangements for excise duty and repealing Directive 92/12/EEC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008L0118>

- Policy Note on Tobacco Excise Taxation and the Illegal Market. Institute for Market Economics, May 2019. URL: https://ime.bg/var/images/IME_policy_note_tobacco_2019_EN.pdf

REFERENCES

- Alves, J. “The impact of tax structure on investment: an empirical assessment for OECD countries”. *Public Sector Economics*, vol. 43, no. 3 (2019): 291-309.
DOI: 10.3326/pse.43.3.4
- Apps, P., and Rees, R. “Optimal family taxation and income inequality”. *International Tax and Public Finance*, vol. 25 (2018): 1093-1128.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s10797-018-9492-5>
- Atkinson, A. B., and Stiglitz, J. E. “The design of tax structure: Direct versus indirect taxation”. *Journal of Public Economics*, vol. 6, no. 1-2 (1976): 55-75.
DOI: [https://doi.org/10.1016/0047-2727\(76\)90041-4](https://doi.org/10.1016/0047-2727(76)90041-4)
- Consumption Tax Trends 2022. VAT/GST and Excise, Core Design Features and Trends.
DOI: <https://doi.org/10.1787/6525a942-en>
- “Council Directive 2008/118/EC of 16 December 2008 concerning the general arrangements for excise duty and repealing Directive 92/12/EEC”. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008L0118>
- Kelmanson, M. B. et al. “Explaining the shadow economy in Europe: size, causes and policy options”. *IMF Working Papers*, no. 2019/278 (2019).
- Musgrave, R. A. *Fiscal systems*. New Haven: Yale University Press, 1969.
- Nguyen, M. L. T. et al. “Interrelation of Tax Structure and Economic Growth: a Case Study”. *Journal of Security and Sustainability Issues*, vol. 9, no. 4 (2020): 1177-1188.
DOI: 10.9770/jssi.2020.9.4(5)
- “Policy Note on Tobacco Excise Taxation and the Illegal Market”. *Institute for Market Economics*, May 2019. https://ime.bg/var/images/IME_policy_note_tobacco_2019_EN.pdf
- Poniatowski, G. et al. *VAT gap in the EU - Executive Summary 2022*. Luxembourg: European Commission, CASE, Publications Office of the European Union, 2022.
- Rehman, Z. U., Khan, M. A., and Tariq, M. “Indirect Taxation and Economic Growth Relationship: Empirical Evidence from Asian Countries”. *Pakistan Journal of Humanities & Social Sciences Research*, vol. 3, no. 1 (2020): 131-144.
DOI: 10.37605/pjhssr.3.1.11
- Smith, A. *The Wealth of Nations: An inquiry into the nature and causes of the Wealth of Nations*. Harriman House Limited, 2010.
- Stoilova, D. “Tax structure and economic growth: Evidence from the European Union”. *Contaduria y Administración*, vol. 62, no. 3 (2017): 1041-1057.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cya.2017.04.006>
- Taxation Trends in the European Union*, 2022 ed. Luxembourg: Directorate-General for Taxation and Customs Union, European Commission, Publications Office of the European Union, 2022.
- Yanikkaya, H., and Turan, T. “Tax structure and economic growth: Do differences in income level and government effectiveness matter?” *The Singapore Economic Review*, vol. 65, no. 01 (2020): 217-237.
DOI: <https://doi.org/10.1142/S0217590818500170>